

Nr 64.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förhöjning i vissa fall av arbetarsmåbrukslån m. m.; given Stockholms slott den 2 februari 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 februari 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

Genom beslut den 26 maj 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt egnahemsstyrelsen att verkställa utredning rörande orsakerna till att föreskrivna byggnads- och förbättringsarbeten i vad avsåge under åren 1935—1938 förmedlade arbetarsmåbrukslån i vissa fall icke slutförts inom vederbörlig tid samt där- efter inkomma med förslag till de åtgärder, vartill utredningen kunde för- anleda.

I anledning härav har egnahemsstyrelsen i skrivelse den 17 november 1944 med överlämnande av den genom styrelsens försorg verkställda utredningen

bland annat hemställt om bemyndigande att bevilja vissa arbetarsmåbrukslåntagare förhöjning av erhållna arbetarsmåbrukslån. Vid skrivelsen fanns fogat särskilt yttrande beträffande ett i skrivelsen berört spörsmål av ledamöterna i egnahemsstyrelsen riksdagsmannen J. A. Andersson i Tungelsta och generaldirektören O. H. Malmberg.

Jag torde här även få anmäla, dels att Svärdsjö sockens kommunalnämnd m. fl. samt Hällesjö egnahemskommitté m. fl. i särskilda till jordbruksdepartementet den 30 augusti och 7 december 1944 inkomna framställningar hemställt, att till arbetarsmåbrukslåntagare måtte utgå odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet, dels ock att fyra arbetarsmåbrukslåntagare i Töreboda i en den 28 mars 1944 till jordbruksdepartementet inkommen framställning hemställt om ekonomiskt understöd utöver förut erhållna arbetarsmåbrukslån för färdigställande av deras fastigheter.

Över egnahemsstyrelsens skrivelse och de till departementet inkomna framställningarna från Svärdsjö sockens kommunalnämnd m. fl. samt Hällesjö egnahemskommitté m. fl. ha yttranden avgivits av statskontoret och norrlandskommittén. Därjämte har egnahemsstyrelsen avgivit yttranden över de inkomna framställningarna. Vid styrelsens yttrande över framställningen från fyra arbetarsmåbrukslåntagare i Töreboda voro fogade yttranden av egnahemsnämnden i Skaraborgs län och Töreboda egnahemskommitté.

Vid 1933 års riksdag (prop. nr 181; r. skr. nr 280) beslöts inrättande av arbetarsmåbrukslånefonden. Enligt de för användningen av denna fond numera gällande bestämmelserna, meddelade i kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet, må från fonden utlämnas arbetarsmåbruksstatslån till landskommuner, vilka med anlitan de därav bevilja arbetarsmåbrukslån till skogsarbetare och därmed likställda arbetare för att giva dem tillfälle att förvärva mindre lägenheter, ägnade att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. Högsta lånebeloppet utgör 7 000 kronor. Med avseende å återbetalningen skall lånet delas i en stående del och en amorteringsdel. Den stående delen skall fastställas till belopp, motsvarande kostnaden för jordförvärvet jämte, i förekommande fall, 60 procent av beräknad kostnad för sådant förbättringsarbete, som avses i gällande bestämmelser angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. Amorteringsdelen skall från och med sjätte kalenderåret efter det, då lånet beviljats, återbetalas med en trettiondel årligen. I kungörelsen den 20 juni 1941 (nr 485) ha meddelats föreskrifter angående förhöjning i vissa fall av beviljade arbetarsmåbrukslån.

Enligt vad som framgår av en av egnahemsstyrelsen tidigare verkställd utredning beviljades under åren 1935—1938 lån för 4 482 arbetarsmåbruk. Därav vore 1 038 belägna i Västernorrlands län, 828 i Jämtlands län, 681 i Västerbottens län och 867 i Norrbottens län. I slutet av år 1942 hade egnahemsstyrelsen föranstaltat om en fullständig inventering, avseende årsskiftet 1942/43, av dessa arbetarsmåbruk. Småbruken av årsgrupperna 1935—1937

skulle vid tidpunkten för denna inventering ha varit färdiga för avsyning, medan för årsklassen 1938 ännu ett år av den amorteringsfria tiden återstod. Från de låneförmedlande kommunerna hade av egnahemsstyrelsen inforrats uppgifter rörande de olika spörsmål beträffande arbetarsmåbruken och deras innehavare, som då ansågos kunna vara av intresse. Bland annat hade sålunda även införskaffats uppgifter beträffande ännu återstående arbeten av olika slag och låntagarnas skuldbörda.

I fråga om resultatet av denna inventering har *egnahemsstyrelsen* i sin förenämnda skrivelse anfört i huvudsak följande.

Av samtliga 4 482 låntagare funnos omkring 4 000, vilka ej hade sina småbruk färdiga för avsyning. 4 433 arbetarsmåbruk (98,9 procent) redovisades vara försedda med i huvudsak färdiga bostadshus samt 4 099 (91,5 procent) försedda med i stort sett färdiga ekonomibyggnader. Den i vissa fall till arbetarsmåbrukslån knutna odlingskyldigheten hade icke fullgjorts av omkring 900 låntagare, varav närmare en tredjedel utgjordes av 1938 års låntagare. Av låntagarna hade 3 321 (74 procent) icke någon skuld utöver sina arbetarsmåbrukslån. Skulderna utöver arbetarsmåbrukslånen utgjorde för 181 låntagare (4 procent) mindre än 200 kronor, för 376 låntagare (8,4 procent) mellan 200 och 500 kronor, för 347 låntagare (7,7 procent) mellan 500 och 1 000 kronor, för 167 låntagare (3,7 procent) mellan 1 000 och 2 000 kronor samt för 90 låntagare (2 procent) mer än 2 000 kronor. För flertalet av dessa låntagare utgjordes skulden utöver arbetarsmåbrukslånet av lån, som lämnats av kommunen.

Med anledning av det egnahemsstyrelsen lämnade utredningsuppdraget har styrelsen beträffande ifrågavarande småbruk företagit en ny undersökning, avseende läget den 1 november 1944. Av sammanlagt 319 kommuner med arbetarsmåbruk av årsgrupperna 1935—1938 hade enligt vad styrelsen upplyst 273 inkommit med uppgifter i sådan tid att dessa kunnat bearbetas av styrelsen. Inom övriga 46 kommuner funnes 513 småbruk av ifrågavarande årsklasser. Under hand hade egnahemsstyrelsen inhämtat att ungefär 150 av sistnämnda småbruk ännu icke vore fullt färdiga.

Av det sålunda införskaffade materialet har egnahemsstyrelsen funnit följande framgå.

Det totala antalet arbetarsmåbruk av årsklasserna 1935—1938 inom de 273 kommuner, varifrån inkomna uppgifter blivit bearbetade, uppgår till 3 969. Av dessa ha 990 (25 procent) uppgivits vara ännu icke färdigställda. Arbeten å enbart bostadshusen återstå i 54 fall, å enbart ekonomibyggnaderna i 112 fall och med enbart nyodling i 50 fall, medan i övriga 774 fall de återstående arbetena avse såväl bostadshusen som ekonomibyggnaderna. I 167 av sistnämnda fall återstå även odlingsarbeten.

Anledningen till att de 990 arbetarsmåbruken ännu icke hunnit färdigställas har i närmare hälften eller i 477 fall uppgivits vara militärinkallelser. Inkallelsetiden har för de olika småbrukarna varierat betydligt. Sedan den 1 januari 1943 har den för de nämnda 477 låntagarna uppgått till i genomsnitt 128 dagar. Brist på vissa byggnadsmaterialier, såsom olja, plåt m. m., har angivits såsom orsak till dröjsmålet i 234 fall, brist på fackkunnig arbetskraft i 205 fall, dödsfall, sjukdom eller olycksfall i hemmen i 164 fall, betungande försörjningsplikt i 151 fall, brist på erforderliga medel i 370 fall, ombyte av ägare, därvid ny ägare ej medhunnit det återstående arbetet, i

50 fall o. s. v. I ej så få fall har även bristande företagsamhet hos innehavarna angivits såsom en väsentlig orsak till att småbruken icke blivit i behörig tid färdigställda. I allmänhet ha dock två eller flera av förenämnda anledningar tillsammans bidragit till dröjsmålet. I ett 50-tal fall ha några särskilda orsaker till förseningen icke blivit angivna.

Kostnaden för färdigställandet av de 990 ännu ej färdiga småbruken har i de inkomna uppgifterna beräknats till sammanlagt 1 132 712 kronor eller till i genomsnitt 1 144 kronor per småbruk. De återstående arbetena äro emellertid till omfattning mycket varierande från enbart rätt oväsentliga detaljer, som ansetts kunna utföras för 100 kronor och därunder, till mera omfattande ombyggnadsarbeten, vilka i enstaka fall kostnadsberäknats ända upp till 10 000 kronor. Antalet småbruk, vars färdigställande beräknats draga en kostnad av över 2 000 kronor per styck, har uppgivits vara 132. Till kostnadernas bestridande ha i 279 fall ännu uttagna arbetarsmåbrukslåne-medel redovisats finnas till ett belopp av i genomsnitt ungefär 600 kronor per småbruk. I 225 fall ha småbrukarna uppgivits komma att erhålla ekonomisk hjälp från sina kommuner med i genomsnitt ungefär 800 kronor per låntagare. Genom egna insatser i form av arbete eller pengar ha 700 småbrukare beräknats kunna bidra till sina småbruks färdigställande med envar i genomsnitt cirka 385 kronor. I 106 fall ha låntagarna angivits kunna påräkna hjälp i form av bidrag eller lån från anhöriga eller andra med envar i genomsnitt omkring 650 kronor. Antalet fall, där medel till småbrukens färdigställande ansetts helt eller delvis komma att fattas, har uppgivits vara 410. I 25 av dessa fall överstiger bristen 2 000 kronor men ej 3 000 kronor. I 32 fall utgör bristen över 3 000 kronor per småbruk. I 8 av dessa 57 fall med brist över 2 000 kronor torde arbetarsmåbrukslånen eventuellt komma att genom kommunernas försorg helt inlösas. Den sammanlagda medelsbristen har beräknats till ungefär 460 000 kronor eller till i genomsnitt omkring 1 120 kronor för vart och ett av sagda 410 småbruk.

Vad angår den ytterligare tid, som de 990 låntagarna ansetts behöva för sina småbruks färdigställande, ha 81 låntagare beräknats kunna få sina ställen fullt färdiga före 1944 års utgång, 763 låntagare före 1945 års utgång, 21 låntagare ej förrän till 1946 års utgång, medan i 125 fall någon tid för småbrukens färdigställande icke blivit angiven.

Egnahemsstyrelsen har funnit den verkställda utredningen giva vid handen, att hjälpåtgärder från statsmakternas sida borde vidtagas för att flertalet av innehavarna av de arbetarsmåbruk av årsgrupperna 1935—1938, som alltjämt kvarstode i ej färdigställt skick, skulle förmå utföra de återstående arbetena. Detta stöd borde enligt styrelsens mening främst lämnas i form av förhöjning av redan erhållna lån intill högst 9 000 kronor. Styrelsen funne sig emellertid kunna antaga, att även de låntagare, som erhållit lån under åren 1939—1944 eller som komme att beviljas lån under åren 1945 och 1946, skulle möta i stort sett samma svårigheter vid färdigställandet av sina småbruk. På grund därav syntes jämväl dessa låntagare böra kunna få lån intill ett belopp av högst 9 000 kronor.

I fråga om genomförandet av dessa hjälpåtgärder har egnahemsstyrelsen anført.

De föreslagna låneförhöjningarna ävensom tillmätande av nya lån intill 9 000 kronor förutsätts komma till stånd efter prövning av egnahemsstyrelsen i varje särskilt fall. I överensstämmelse med tillvägagångssättet vid tidigare

låneförhöjningar i fråga om arbetarsmåbrukslån torde förhöjningen böra uppdelas med hälften å lånets stående del och hälften å amorteringsdelen. Detta innebär, att årsamorteringen på ett lån vid en förhöjning av 2 000 kronor kommer att öka med allenast omkring 30 kronor, således en höjning som icke kan sägas bliva betungande. För erforderliga låneökningar beräknar egnahemsstyrelsen ett medelsbehov av 1 400 000 kronor. Något kapitalökningsanslag till arbetarsmåbrukslånefonden torde på grund av denna utgiftsökning ej påkallas.

Såsom ytterligare hjälpåtgärder har egnahemsstyrelsen föreslagit beviljande av uppskov med arbetenas färdigställande samt förlängning av den amorteringsfria tiden för arbetarsmåbrukslån. Härom har styrelsen anfört.

För färdigställande av småbruken av årsgrupperna 1935—1938 torde med stöd av de ingångna uppgifterna kunna beräknas en tid av högst två år. Arbetena böra således vara slutförda vid 1946 års utgång. Egnahemsstyrelsen torde böra erhålla bemyndigande att beträffande sagda årsgrupper, för vilka amorteringstiden å lånen inträtt, medgiva uppskov med arbetenas fullbordande till utgången av år 1946.

Jämväl för efterföljande årsgrupper av arbetarsmåbruk torde med nuvarande tidsläge vara att räkna med behov av anstånd med färdigställande av småbruken utöver den femårsperiod som motsvarar den amorteringsfria tiden av lånen. Ett framflyttande av amorteringstidens inträdande skulle medföra lättnad i svårigheterna för vederbörande låntagare, som därav komme i åtnjutande, jämväl på så sätt, att dennes arbetsförtjänster kunde komma pågående arbeten å småbruket tillgodo utan att behöva konkurrera med utgiften för lånets amortering. Bemyndigande för egnahemsstyrelsen att i vissa fall medgiva förlängning av den amorteringsfria tiden för arbetarsmåbrukslån torde — i överensstämmelse med förfarings sättet vid egnahemslån — lämpligen kunna lämnas för varje budgetår. Det torde därefter böra ankomma på egnahemsstyrelsen att efter prövning i varje särskilt fall, där arbetarsmåbruksföretag på grund av materialbrist eller andra tvingande skäl ej kunnat färdigställas före amorteringsskyldighetens inträdande, medgiva den förlängning av den amorteringsfria tiden för arbetarsmåbrukslån, som med hänsyn härtill prövas skälig, dock med högst två år.

Egnahemsstyrelsen har i sin skrivelse även upptagit frågan, om åtgärder borde vidtagas för att möjliggöra förbättringar av bostadshusen å de äldsta arbetarsmåbruken, samt härom anfört följande.

Styrelsen har jämväl beaktat den omständigheten, att bostadshusen å vissa arbetarsmåbruk, tillhörande särskilt de båda äldsta årsgrupperna 1933 och 1934, ej torde vara sådana, att de uppfylla de krav på standard, som numera böra ställas på bostadshus av hithörande slag. Detta sammanhänger — förutom med den under de sistförflutna tio åren skedda allmänna höjningen av fordringarna på standarden hos bostadshusen på landsbygden — främst därmed, att lånebeloppen från början genomgående voro låga — för år 1933 i genomsnitt 4 500 och för år 1934 i genomsnitt omkring 4 700 kronor — och att kontrollen över byggnadsverksamheten vid arbetarsmåbruken i början var otillfredsställande. I det närmaste varje arbetarsmåbruk av 1935 års och senare årsklasser har från egnahemsstyrelsens och egnahemsnämndernas sida blivit besiktigat, därvid i upprättade protokoll angivits, vilka brister som ansetts böra avhjälpas, innan småbruken kunde godkännas såsom färdiga. Den bristande standard, som i varje fall torde förefinnas å vissa av de äldsta årgångarnas småbruk, beräknar styrelsen emellertid kunna upphjäl-

pas genom den alltjämt med statsmedel understödda bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden. De arbetarsmåbrukslåntagare, varom sålunda kan bliva fråga, torde enligt styrelsens förmenande böra vara oförhindrade att för sina bostäders behövliga upprustning till vederbörande hälsovårdsnämnder ingiva ansökningar om bostadsförbättringsbidrag och eventuellt nybyggnadslån eller förbättringslån och därvid ha samma förutsättningar att få sina ansökningar beaktade som andra, vilka i denna form komma i åtnjutande av statlig hjälp till sina bostäders förbättrande. Styrelsen räknar härvid även med, att ett intimt och förtroendefullt samarbete skall komma att äga rum mellan de arbetarsmåbrukslåneförmedlande organen inom kommunerna och de organ — i första hand hälsovårdsnämnderna — som handhava bostadsförbättringsverksamheten. Styrelsen har för avsikt att i nu berörda angelägenhet närmare informera nyssberörda organ. Härvid synes bland annat de arbetarsmåbrukslåneförmedlande organens uppmärksamhet böra fästas på möjligheten att, därest planläggningen eller igångsättandet av arbetet med avhjälpande av väsentliga brister hos arbetarsmåbruken icke bedrivs med erforderlig kraft och skyndsamhet, direkt hos egnahemsstyrelsen påkalla det bistånd som må befinnas nödigt för rättelses vinnande.

Ledamöterna i egnahemsstyrelsen *J. A. Andersson* och *O. H. Malmberg* ha i sitt förenämnda, vid styrelsens skrivelse fogade särskilda yttrande beträffande ifrågavarande spörsmål anfört i huvudsak följande.

Egnahemsstyrelsens uppfattning, att de brister, varmed bostadshusen, särskilt i fråga om arbetarsmåbruk tillhörande årsgrupperna 1933 och 1934, äro behäftade, böra kunna avhjälpas genom den med statsmedel understödda bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden, kan icke biträdas. En sådan anordning synes medföra att endast en del av de bostäder, varom här är fråga, kommer att förbättras. Det gäller här bostäder vilka uppförts för omkring 10 år sedan med hjälp av arbetarsmåbrukslån. Då bostäderna, främst på grund av att lånen varit otillräckliga, erhållit en alltför låg standard, synas bristerna böra avhjälpas genom åtgärder från de organs sida, vilka handhava arbetarsmåbruksverksamheten. Egnahemsstyrelsen synes därför böra företaga en undersökning rörande antalet bostäder å nyssberörda arbetarsmåbruk vilka äro av sådan beskaffenhet, att de ej böra godkännas som familjebostäder, och till Kungl. Maj:t ingiva förslag till åtgärder för avhjälpande av bristerna.

I förenämnda *framställningar från Svärdsjö sockens kommunalnämnd m. fl.* samt *Hällesjö egnahemskommitté m. fl.* har föreslagits, att odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet måtte beviljas arbetarsmåbrukslåntagare enligt de grunder, som gälla för erhållande av bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. I framställningarna, vilka äro likalydande, har härom anförts i huvudsak följande.

Åtskilliga arbetarsmåbrukare, som erhållit arbetarsmåbrukslån under åren 1935—1938, ha icke kunnat fullgöra dem åliggande byggnads- och odlingsarbeten inom den bestämda tiden. Detta torde som regel ej ha sin grund i bristande vilja utan synes sammanhånga med bristande ekonomiska förutsättningar. De utlämnade lånen ha i regel varit synnerligen otillräckliga. De ha i allmänhet icke varit av sådan storlek att de räckt till för iordningställande av ensamt byggnaderna och självfallet ännu mindre för både byggnader och uppodling. Men till kostnaderna för byggnader och odling komma åtskilliga andra utgifter. Sålunda erfordras möbler, boskap, husgeråd, verktyg

och redskap i viss omfattning, vilket tillsammans medför förhållandevis betydande anskaffningskostnader. Låntagarna, vilka i allmänhet äro skogsarbetare, kunna icke på förtjänstarbete skaffa sig större arbetsinkomster än vad som knappt är tillfyllest för en nödortftig försörjning. Liksom andra medborgare ha också arbetarsmåbrukarna under olika perioder varit inkallade till fullgörande av beredskapstjänst. Att detta förhållande icke varit ägnat att öka deras ekonomiska förutsättningar ligger i öppen dag. Med hänsyn till låntagarnas dåliga ekonomiska ställning är det därför icke tillräckligt att ytterligare anstånd beviljas. Eftersom av det åtagna och även nödvändiga odlingsarbetet återstår väsentligt mycket mer än vad fallet är beträffande byggnaderna, är det utan tvivel mest lämpligt och ändamålsenligt att ytterligare hjälp till vederbörande låntagare lämnas i form av odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Sådant odlingsbidrag bör få utgå till arbetarsmåbrukslåntagare enligt de grunder, som nu gälla för erhållande av bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m.

I framställningen från fyra arbetarsmåbrukslåntagare i Töreboda har framhållits, att stegrade byggnadskostnader samt ofta återkommande beredskapstjänstgöring medfört att låntagarna icke kunnat iordningställa sina småbruk enligt den fastställda planen med anlåtande av de lånemedel, som ställts till deras förfogande. De hemställde därför om ytterligare ekonomiskt stöd från statsmakternas sida.

Statskontoret och norrlandskommittén ha i sina yttranden över egnahemsstyrelsens skrivelse samt framställningarna från Svärdsjö sockens kommunalnämnd m. fl. och Hällesjö egnahemskommitté m. fl. i princip tillstyrkt de av egnahemsstyrelsen föreslagna åtgärderna till stöd för arbetarsmåbrukslåntagarna. Statskontoret har härvid uttalat, att, i den mån fördröjningen av arbetena förorsakats av stegrade arbets- och byggnadskostnader, ytterligare statlig medverkan till färdigställandet av småbruken syntes motiverad.

Norrlandskommittén har anført.

Det synes vara uppenbart, att det belopp av 7 000 kronor, vilket gäller som maximum för arbetarsmåbrukslån, icke numera kan förslå till inköp av fastighet samt uppförande av bostads- och ekonomibyggnader, låt vara att den blivande arbetarsmåbrukaren förutsättes bidraga något med eget arbete. Att nämnda belopp är otillräckligt, kan slutas redan därav att det samma fastställts år 1938 och att byggnadskostnaderna sedan dess stigit betydligt. Denna kostnadsökning torde kunna uppskattas till inemot 40 procent. De verkliga kostnaderna för anskaffande av ett arbetarsmåbruk torde för närvarande — även om man bortser från de arbeten, som utföras av småbrukaren själv — i de flesta fall överstiga 10 000 kronor. Den år 1940 införda möjligheten för barnrika familjer att utöver lånet erhålla upp till 1 000 kronor i bidrag för att inreda ytterligare rum torde i allmänhet knappt täcka kostnaderna för dessa senare arbeten. Att de nuvarande beloppen för lån och bidrag befunnits vara alltför låga, lär bland annat även ha tagit sig uttryck i att man i en del fall försökt kombinera sådant lån till jord och ekonomibyggnad med ett s. k. bostadsanskaffningslån till bostadsbyggnad — något som knappt kan ha varit avsett.

I den mån tillkomsten av nya arbetarsmåbruk anses böra främjas från det allmännas sida, blir det på grund av vad nyss anförts nödvändigt, att maximumbeloppet för de lån, som ställas till förfogande för ändamålet, bestämmas

högre än det för närvarande gällande. Vad egnahemsstyrelsen föreslagit i detta hänseende föranleder icke annan erinran från kommitténs sida, än att, såvitt kommittén kunnat finna, ett hänsynstagande till byggnadskostnadernas stegring närmast synes tala för att maximibeloppet borde höjas till 10 000 kronor. Visserligen kan det icke nu överblickas, i vad mån byggnadskostnaderna, liksom prisläget i övrigt, kunna nedgå under kommande tid, varvid det höjda maximibeloppet skulle kunna komma att ligga onödigt högt. Mot sådana farhågor kan emellertid genmåljas, att en nedgång i kostnaderna skulle kunna utnyttjas till en önskvärd höjning av arbetarsmåbrukens standard. Intet hindrar för övrigt, att lånen, där så är möjligt, bestämmas lägre än till det högst medgivna beloppet.

Det synes lämpligt, att hälften av det belopp, varmed ett arbetarsmåbrukslån överstiger 7 000 kronor, tillägges lånets stående del och återstoden dess amorteringsdel. Därest lånebeloppet höjes till 10 000 kronor, kommer den årliga amorteringen att ökas med 50 kronor i jämförelse med amorteringen å ett lånebelopp av 7 000 kronor.

Kommittén vill ej underlåta att i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på det irrationella i att, samtidigt som från statens sida vidtagas åtgärder för att reducera antalet ofullständiga jordbruk, nya småbruk tillskapas med statens stöd, låt vara att dessa i allmänhet äro något mindre än vad som brukar betecknas som ofullständiga jordbruk. Innan ett nytt småbruk tillskapas, kanske genom en ur stamhemmanets synpunkt mindre önskvärd avstyckning, borde man undersöka, om icke redan något färdigt jordbruk finnes — stödjordbruk eller ofullständigt jordbruk — vilket med fördel kunde utnyttjas som arbetarsmåbruk, eventuellt efter ombyggnad. För närvarande ifrågakommer knappast ett sådant övervägande, med hänsyn till att arbetarsmåbrukslån icke kan beviljas till annat än ett i stort sett nytt småbruk. En ändring i nu berörda hänseende skulle vara önskvärd, och kommittén har öfvervägt att taga initiativ härtill. Emellertid torde nuvarande mycket kraftiga subvention till arbetarsmåbruk bland annat vara betingad av hänsyn till de förhållandevis höga kostnaderna vid nybildning av jordbruk. Det skulle knappast vara rimligt att medgiva samma subvention vid övertagande av ett helt eller huvudsakligen färdigt ställe. Det synes önskvärt, att nu berörda fråga upptages till öfvervägande i samband med den avsedda revisionen av bestämmelserna angående egnahemsverksamheten.

Bakgrunden till den speciella stödverksamheten till förvärv av arbetarsmåbruk torde få anses vara, att de kategorier, för vilka arbetarsmåbruken närmast äro avsedda, varit så dåligt ställda i inkomsthänseende, att de icke skulle kunnat bära de med vanliga egnahemslån förenade årsutgifterna. Med anledning härav bör det måhända ej underlåtas att påpeka, att skogsarbetare och andra av här åsyftade kategorier under de senare åren fått se sina inkomster ökade i betydande grad. Givetvis skulle det vara önskvärt, att inkomsterna även i fortsättningen kunde hållas på en nivå, som icke behövde nödvändiggöra speciella åtgärder för att understödja dessa arbetare framför andra vid förvärv av egna hem.

I sina yttranden över framställningarna från Svärdsjö sockens kommunalnämnd m. fl. och Hällesjö egnahemskommitté m. fl. har *egnahemsstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

Den odlingssskyldighet, som föreskrivits i samband med beviljandet av arbetarsmåbrukslån, har hittills begränsats till att avse endast sådana fall, där arealen odlad jord vid starten understigit en hektar och har i regel icke avsett större odlingsareal, än att denna tillika med den å småbruket förut befinliga arealen odlad jord skulle uppgå till en hektar. I vissa fall har på

grund av föreliggande särskilda omständigheter odlingssskyldigheten än ytterligare begränsats.

Till belysande av i vilken omfattning den i samband med arbetarsmåbrukslårens beviljande föreskrivna odlingssskyldigheten hittills kunnat fullgöras må följande sifferuppgifter kunna tjäna. Av en av egnahemsstyrelsen vid tiden för årsskiftet 1942/43 verkställd inventering framgick, att å de arbetarsmåbruk — sammanlagt 4 482 stycken — till vilka lån beviljats under åren 1935—1938, intill sagda årsskifte nyodlats sammanlagt närmare 1 300 hektar. Vid samma tid återstod å dessa fyra årsgruppers småbruk odlingssskyldighet i inalles ungefär 900 fall, motsvarande omkring 20 procent av samtliga. En den 1 november 1944 av styrelsen verkställd förnyad undersökning har givit vid handen, att antalet fall, där föreskriven odlingssskyldighet beträffande sagda fyra årsgrupper av småbruk icke fullgjorts, sjunkit till ungefär 220, motsvarande endast omkring 5 procent av samtliga.

Egnahemsstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att jämlikt nuvarande bestämmelser i kungörelsen den 30 juni 1939 (nr 466) angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. odlingsbidrag kan utgå jämväl för förbättring av stödjordbruk. Detta lärer innebära, att även innehavare av arbetarsmåbruk äro berättigade att erhålla dylika bidrag för odlingsarbete, som icke föreskrivits i samband med beviljande av arbetarsmåbrukslån. Vad sistberörda förbehåll beträffar förutsättes nämligen i sagda kungörelse, att lån eller bidrag av allmänna medel icke i annan ordning beviljats för ifrågavarande ändamål.

Medan sålunda arbetarsmåbrukslåntagare i fråga om möjlighet att erhålla bidrag till odling av mark, som det icke enligt kontraktet rörande arbetarsmåbrukslånet åligger honom att odla, är att betrakta såsom jämställd med annan innehavare av stödjordbruk, har å andra sidan egnahemsstyrelsen i särskild framställning till Kungl. Maj:tt föreslagit vissa särskilda hjälpåtgärder för underlättande att fullgöra bland annat sådan odling, som kontraktens enligt åligger arbetarsmåbrukslåntagare men som denne på grund av militärinkallelser eller andra tvingande skäl icke kunnat inom föreskriven tid verkställa. Förslagen innebära bland annat medgivande av rätt för egnahemsstyrelsen att efter prövning i varje särskilt fall bevilja 1935-1944 års arbetarsmåbrukslåntagare förhöjning av arbetarsmåbrukslånet.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser egnahemsstyrelsen ifrågavarande framställning icke böra föranleda vidare åtgärd.

Beträffande framställningen från fyra arbetarsmåbrukslåntagare i Töreboda har *egnahemsstyrelsen* anført i huvudsak följande.

De fyra låntagare, varom här är fråga, ha var och en erhållit arbetarsmåbrukslån med 7 000 kronor. Ett av lånen beviljades år 1938, de övriga år 1939. Jordpriset utgjorde för två av dessa småbruk 2 250 kronor vardera och för de andra två 2 075 kronor vardera. Dessa låntagare ha för sina småbruksföretag måst utöver erhållna arbetarsmåbrukslån skuldsätta sig med belopp varierande mellan 1 450 och 4 875 kronor utan att småbruken ändock kunnat helt färdigställas. Detta beror givetvis i första hand på den betydande stegring av byggnadskostnaderna, som ägt rum sedan företagen igångsattes, och den inskränkning i låntagarnas från början beräknade medverkan i byggnadsarbetet, som föranletts genom inkallelser till beredskapstjänstgöring. Försämrade förutsättningar vid starten uppkommo i förevarande fall även därigenom, att en relativt stor del av lånebeloppen erfordrades för täckande av enbart kostnaderna för jordförvärven.

Därest egnahemsstyrelsens förslag om rätt för styrelsen att i vissa fall bevilja förhöjning av arbetarsmåbrukslån intill 9 000 kronor skulle vinna beaktande, är det icke uteslutet, att viss hjälp därmed skulle kunna beredas ifrågavarande låntagare.

Departements-
chefen.

Den av egnahemsstyrelsen verkställda utredningen giver vid handen, att arbetarsmåbruk, till vilkas iordningställande arbetarsmåbrukslån förmedlats under åren 1935—1938, i ett icke obetydligt antal fall ej blivit färdigställda inom avsedd tid. Utredningen visar även, att anledningen därtill främst är att söka i de av nuvarande krisläge föranledda förhållandena. Sålunda ha i 477 fall inkallelser till beredskapstjänstgöring angivits såsom orsak till dröjsmål med småbrukens iordningställande, medan brist på byggnadsmaterial och avsaknad av erforderliga medel i 234 respektive 370 fall uppgivits vara anledning till dröjsmålet. I allmänhet synas dock två eller flera av dessa eller liknande orsaker ha bidragit till förseningen. Såsom egnahemsstyrelsen framhållit, torde i stort sett samma svårigheter komma att möta de låntagare, som erhållit lån under åren 1939—1944 eller komma att erhålla lån under åren 1945 och 1946.

I likhet med egnahemsstyrelsen finner jag angeläget att från statsmakternas sida vidtagas åtgärder, ägnade att sätta de ifrågavarande arbetarsmåbrukslåntagarna i stånd att utföra de arbeten som återstå å deras småbruk, respektive att förvärva och iordningställa arbetarsmåbruk. Såsom styrelsen föreslagit, torde främst böra ifrågakomma en tillfällig förhöjning av gällande maximibelopp för arbetarsmåbrukslånen. Med hänsyn till att de återstående arbetena å de arbetarsmåbruk, till vilkas förvärvande lån beviljades under åren 1935—1938, huvudsakligen utgöras av byggnadsarbeten och i betraktande av att byggnadskostnaderna stigit i väsentlig grad, anser jag i likhet med norrlandskommittén, att maximibeloppet bör få höjas till 10 000 kronor. Jag finner mig således böra föreslå, att arbetarsmåbruksstatslån må kunna tilldelas kommun för möjliggörande av en förhöjning intill ett belopp av 10 000 kronor av under åren 1935—1944 beviljade arbetarsmåbrukslån och för utlämnande under åren 1945 och 1946 av arbetarsmåbrukslån med högre belopp än 7 000 kronor, dock högst 10 000 kronor. Det bör därvid ankomma på egnahemsstyrelsen att för varje särskilt fall avgöra om och i vad mån det sammanlagda lånebeloppet må överstiga 7 000 kronor. Styrelsens prövning bör avse såväl lånesökandens ekonomiska villkor som hans förhållanden i övrigt. Vad beträffar återbetalningen av det belopp, varmed arbetarsmåbrukslån kan komma att överstiga 7 000 kronor, tillstyrker jag förslaget, att beloppet skall uppdelas så, att hälften därav hänföres till lånets stående del och återstoden till lånets amorteringsdel. De ifrågasatta låneförhöjningarna torde kunna genomföras utan särskilt kapitaltillskott till arbetarsmåbrukslånefonden.

För att bereda arbetarsmåbrukslåntagarna ytterligare hjälp synes i överensstämmelse med egnahemsstyrelsens förslag bemyndigande böra kunna lämnas styrelsen att beträffande arbetarsmåbruk av årsgrupperna 1935—1938, för vilka tiden för amortering å lånen redan inträtt, medgiva uppskov med de

återstående arbetenas utförande intill utgången av år 1946 samt att i fråga om de arbetarsmåbrukslån, för vilka amorteringsskyldighet inträder år 1945 eller senare, medgiva förlängning av den amorteringsfria tiden med högst två år.

Vad angår den inom egnahemsstyrelsen väckta frågan om förbättring av bostadsstandarden å de äldsta arbetarsmåbruken, synas skäl tala för att egnahemsstyrelsen verkställer närmare utredning i frågan samt inkommer med det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Såsom egnahemsstyrelsen framhållit i sina yttranden över framställningarna från Svärdsjö sockens kommunalnämnd m. fl. och Hällesjö egnahemskommitté m. fl., äro innehavare av arbetarsmåbruk berättigade att för odlingsarbeten, som icke föreskrivits i samband med beviljande av arbetarsmåbrukslån, erhålla bidrag enligt kungörelsen den 30 juni 1939 angående statsbidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. För sådana odlingsarbeten åter, som kontraktsevenligt kunna åvila dem, äro arbetarsmåbrukslånen avsedda att användas. Då, såsom jag i det föregående förordat, egnahemsstyrelsen bör erhålla rätt att medgiva förhöjning av redan beviljade arbetarsmåbrukslån, synas de innehavare av arbetarsmåbruk, för vilka uppstått svårigheter att fullgöra dem åvilande odlingskyldighet, erhålla möjlighet att anskaffa för arbetena erforderliga medel. I avvaktan på erfarenhet hur dessa av mig förordade ändringar i bestämmelserna rörande småbrukslån komma att verka torde åtminstone ännu någon tid kunna anstå med ytterligare åtgärder.

Det av norrlandskommittén berörda spörsmålet om beviljande av lån även för iordningställande och upprustande av redan förefintliga ofullständiga jordbruk eller stödjordbruk till arbetarsmåbruk synes värt beaktande. Jag förutsätter emellertid att denna fråga upptages till närmare övervägande inom bostadssociala utredningen. I avbidan på slutförande av denna utredning synes kunna ifrågasättas om icke en viss återhållsamhet beträffande bildande av nya arbetarsmåbruk bör iakttagas. Härvid bör särskilt hänsyn tagas till möjligheterna för lånesökande att erhålla arbete inom orten.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagens beslut i ärendet meddelats, utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

att bestämmelser angående den statsunderstödda arbetarsmåbruksverksamheten må utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag nu förordat.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen och förordnar att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Siv Schiöler.